

B39

ס: 48

פירוש הושע לר' יוסף קרא

מפירושו לתרי עשר

הועתק מכתב יד הנמצא בבית המדרש אשר נתיסר כברעסלויא ע"י המנוח ר' יונה
תאומים פרענקעל.

הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ט

ברעסלויא תרכ"א.
גראס בארטה א. קאמ. (וו. פרידריך).

נדפס אות באות בלי תוספות וגרעון מהכ"י, ואך סימני הפרשיות והפסוקים נתוספו עליו.

א.

(א) דבר י"י אשר היה אל הושע בן בארי בימי עזיהו יוחם אחו יחזקיהו מלך יהודה ובימי ירבעם בן יואש מלך ישראל. מבני יהוא היה שניבא בימי אילן חמשה מלכים. ואמ' רבותי' ז"ל מפני מה זכה ירבעם לימנות עם מלכי יהודה אלא מפני שלא קיבל ל"ש הרע מן אמציה כמו שמפורש במסכת פסחים כמו שנ' וישלח אמציה כהן בית אל אל ירבעם מלך ישראל לאמר קשר עמוס עליך בקרב ישראל לא תוכל הארץ להכיל את דבריו. כי כה אמר עמוס בחרב ימות ירבעם וישראל גלה יגלה מעל ארמיתו ואמציה שמע ונודעוזה שהרי עמוס אמר נקמתם על בית ירבעם. שזהו זכריה בנו שהרגו שלום בן יבש כששמע בן ירבעם אמ' הם ושלום לא אמר בן אותו צדיק ואם אמר מיפי הקב"ה אמר ולא השש בו' אמר לו הקב"ה לירבעם חייך הוואיל וכן דיברת הנני משיב לך את ארצך מארץ ישראל מימים נלקחו מישראל וכן הוא אומר בספר מלכים הוא השיב את גבול ישראל מלבוא חמת עד ים הערבה כדבר י"י אלהי ישראל אשר דיבר ביד עבדו יונה בן אמתי הנביא אשר מגת החפר וא' וישעיה בן ירבעם בן יואש: (ב) תחילת דיבר י"י בהושע: והלא כמה נביאים ניבאו לפניו שדיבר הקב"ה עימם אלא הוא ניבא תחילת לארבעה נביאים הללו שניבאו בפרק אחד בימי עזיהו יוחם שהרי ירבעם קדם לעזיהו ויוחם כמה ימים ועמוס ניבא שנחם לפני הרעש וישעיהו ניבא ביום הרעש מיכה המורשתי ניבא בימי יוחם וזהו שאמ' רבותי' כולן קדמו את מיכהו שהרי הם ניבאו בימי עזיהו וזה לא נחנבא עד בימי יוחם. תחילת דיבר י"י בהושע עדיין יש לנו לדקדק מסקרא זה שאם היה כתוב תחילה דיבר י"י בהושע היה משמע שדיבר תחילה עמו קודם שדיבר עם חבירו, אבל ממשמע שנ' תחילת דיבר י"י בהושע שומע אני שהוא כמו שאמ' רבותי' ז"ל תחילת תשובה שהשיב הקב"ה לי' לדבריו אמ' לו קח לך אשת ונשים לפי שאמר לו רוח הקודש מה תהא עליהן על ישראל שהן עוברין על תורתו אמר הושע החליפם באומה אחרת אמ' לו הקב"ה מה תהא לזמן זה שלא ליטד סניטורייא אל בניו היה לו לומר בנך הם בני בחוניך בני אברהם יצחק ויעקב וכולן זרע אמת גלגל עליהן מידת הרין למידת רחמים השיב לו הקב"ה קח לך אשת ונשים ותוליד ממנו ילדי ונשים. ואע"פ שתדע שהיא זונה אין אתה מגרש אותה ואני אנגרש את בניי שהן זרע אמת כך שנויה בסדר עולם ובמסכת פסחים, וכך הוא פשוטו שלמקרא, תחילת דיבר י"י בהושע, תחילה שדיבר י"י בהושע אמ' לו שיקח אשת ונשים וילדי ונשים שזה מופת ודמיון לישראל שזנו מאחרי י"י: (ג) וילך ויקח את גמר בת דבליים פשוטו שלמקרא כך שמה, ומדרש חכמים שהכל גומרין בה ורשין כדבילה: (ד) קרא שמו יורעאל כי עוד מעט ופקדתי את דמי יורעאל על בית יהוא והשבתי ממלכות בית ישראל כלומר לכן קרא שמו יורעאל כי עוד לזמן מועט אפקד את דמי יורעאל אריב על בית יהוא שהרגו ועל שהכח אותו הוואל והרשיע לעשות על חטאות ירבעם אשר חטא לפיכך דם ירבעם שנשפך יחשב להיות כדם נקיה וגם לזמן מועט והשבתי ממלכות בית ישראל וכן היה שמעם לה' שנים בשנת חשע להושע גלו עשרת השבטים: (ה) קשת ישראל, גבורתו של ישראל: בעמק יורעאל. וישלם שומרון אל שרי יורעאל, שומרון הוא יורעאל ושם עשרת השבטים ושם רחם לא רחמה, לא אהובה שמעצטך אחת למד שמאשתו מנאפת תחתיו כשהיא יולדת ואינו יודע אם היו בניו, לכן אינו מרחמה, והו דמיון לישראל: (ו) כי לא אוסף עוד ארחם את בית ישראל. שנשא אשא ואסבול להם מה שהן חוטאין לי, כי דרכם בראשם אתן כי נשא אשא בל"ע כ"י אפור"טיר"א ופורטי"ד": (ז) ואת בית יהודה ארחם. יהודה ובנימין שנשארו בירושלים לאחר גלות עשרת השבטים קרוב ממאה שנה: והושע חתם ב"י אלהים ולא אושעים בחרב ובקשת ובמלחמה ובסוסים ובפרשים. כלומר על ידי משיען ולא על ידי מצר' שהן בוטחין בהן שיעזרום בקשת

ולא שענו על קדוש ישר' ואת י"י לא דרשו: (ח) ותגמול את לא רוחמה ותהר ותלד: שכל זמן שהאשה מיניקת אינה מתעברת, אבל משגמלה בתה מחלבה מיד ותהר ותלד בן: (ט) קרא שמו לא עמי, כאדם שאמ' אין זה בני, שזה דמיון לומר לישראל כי אחם לא עמי ואנכי לא אדוה לכם לאלהים, והוא מקצורי כתובים:

ב.

הפטר' במדבר
סיני

(א) והיה מספר בני ישראל: כך נהגו הכתובים בכל מקום שאתה מוצא תוכיחה, מעין התוכחה תמצא בצידה הנחמה, לפי שאמ' למעלה קרא שמו יורעאל שזה דמיון לישראל כמו כן יורו ויורעו בארצות אהר מעיר ושנים ממשפחה כשירקבו מן הגליות ורבו ופרו בארצם כחול הים אשר לא ימד ולא יספר: לא עמי ארם: כנגד שאמ' למעלה כי ארם לא עמי חור ואמ' כאן יאמר להם בני אל חי, כנגד שנידו ונפצו בין הגוים, חור ואמ' כאן ונקצו בני יהודה ובני ישראל יחד, וכנגד שאמ' והשבתי ממלכות בית ישראל חור ואמ' כאן ושמו להם ראש אחד מלך אחד שמים שנחלקו לשתי ממלכות היו מלכי ישראל עולין לרגל לפני עגל שבדן ולפני עגל שבבית אל מורא היה להן שאם עלה העם לעשות זבחים בבית י"י בירושלם ושב לב העם הזה אל אדניהם אל הרבעם מלך יהודה ויהרגו העם הם מלכי ישראל את מלכיהם, שבט יהודה ובנימין היו עולין לרגל בירושלם עם מלכם, וכך נחלקו אילו מאילו, אבל משיקצו מן הגליות רועה אחד יהיה לכולם: (ב) כי גדול יום יורעאל: כתר' ארי רב יום כינשיהון כלום: גדול יום קיבוצם מן גליות מיום שנורעו ונפצו בס: (ג) אמרו לאהיכם ולאחוריהם רוחמה: ריבו באמכם ריבו כי היא לא אשתי ואנכי לא אישר וחסר ונוניה מפניה: הרי שני כתובי המכחישי זה את זה כרת' אחד אומ' אמרו לאהיכם עמי שהן בני ואין ילדי זנונים, וכת' אחד אומר ריבו באמכם וחסר ונוניה, הרי הבנים ילדי זנונים הם, משל לאדם שסרח לו אשה וכעס עליה וקראה זונה מנאפת שמעו בניה כן ונתייעצו אמרו לאביהן הרי אתה מוציא לעז עלינו שאנו בני זנונים, והוא השיבם חס ושלוש שאני נותן אותה לפני כת בליעל שתחת אישה תקח את זרים ואינכם בני זנונים אלא ריבו באמכם שתיוסר והשמיעוהו שאני אומר כי היא לא אשתי ואנכי לא אישה כמו כן הק' בה אמ' לנביאים, אמרו לאהיכם עמי, לישראל שהם בני, ולאחוריהם כנכת ישראל רוחמה שארחהמה, אבל ריבו באמכם באומה שלכם והשמיעוהו כאילו אני אומר שהיא לא אשתי ואנכי לא אישה, שתסר ונוניה מפניה שהיא מזנה ופונה לע"ז שבמצרים ושבאשור ושבכשדים ככל האמור ביחזקאל, והענבה על מאהביה אל אשור קרובים, ואו' את תזנוניה מצרים לא עזבה כי אותה שכבו בנעוריה וג' וכת' ותשלח מלאכים אליהם כשדימה ויבאו אליה בני בבל למשכב דורים ויטמאו אותה בתזנותם: ונאפוניה: וניאופה: (ה) פן אפשיטנה ערומה: מרעשית שלה, מס של ערומה דגמה היא, וכן עירומים הם, וכן בגדי ערומים, והוא לשון ערום, וכן הוא אומר ביחזקאל והפשיטוך ארת בגדיך ולקחו כלי תפארתך שכן משפט הנואפות: והצנחיה כיום היולדה: במצד' דכת' ואעבור עליך ואראך וג' וכת' ואת ערום ועריה, ובמקום שרבעה במדבר הטוב, ושתיה כארץ ציה: (ז) הובישה הורחם: תיבוש אמם שהרחה אורם בדבר הורה שאמ' אלכה אחרי מארביי, הם בני אשור ומצרים, כמו שאמ' למעלה ותענבה על מאהביה: נותני לחמי ומימי: הרבה דברים תמצא שכתומין בתחילתן, ולעולם תמצא פתרון וחסרון כולן לפי חשבתך, וכן כשהוא אומר כאן נותני לחמי ומימי איני יודע מהו מימי, אבל לפי החשובה שהוא משיב למטה לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירשתי במעדרו סימן תלמוד שאין מימי אלא תירש, וכן כשהוא אומ' שמלה לך קצין תהיה לנו, והמכשילה הואת תחת ידיך, כשהוא אומר והמכשילה איני יודע מהו שואל, אבל לפי חשובה שהנשאל משיבו ובביתו אין לחם ואין שמלה למדנו שאין מכשילה כי אם לחם: (ח) לכן הנני סך את דרכך בסירים כמו קוצים: (ט) ורדפה: דלת דגשה, ופתר בו דגש שהוא לש' רדיפה עולמית שכל שעה הוא רודף, וכן ופתחו שעריך, התיו דגשה, ופתר' שכל כך יפתחו חסיד שיומם ולילה לא ייסגרו: אלכה ואשובה אל אישי הראשון. כי טוב לי או מעתה: כשהראה שע"ז שלאבן ושל עץ שהן עוברין אותן אינן יכולים להרשיעם, אז תאמר אלכה ואשובה אל איש הראשון להקב"ה: כי טוב לי או: כשהייתי עובדת לבוראי שהוא היה מושיעי: מעתה: שאני עובדת לאלהים אחרים שאינן מושיעין אותי: (י) והיא לא ידעה כי אנכי נתתי לה את הדגן, ואת התירוש: כשהיא אומרת אלכה אחרי מארביי נותני לחמי ומימי לא השיבה דעת וחבונה אל לבה להכיר כי אני נותן לה את הדגן והתירוש והצמר, שתולה הדבר בע"ז שלה: (יא) לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו: משל לאדם שמצוה דבר לאשתו והיא אינה שומעת לו מפני מאהביה שענבה עליהן, והוא אמ' לה, למה עשיתי לך כל טוב שקשטתי אותך בתכשיטי כסף זהב ובכלים נאים ואת עובדת על ציווי, והיא משיבת מארביי נתנו לי כל קישוטים הללו

ואתה לא נתת לי כלום, והוא אמר לה מאחר שאמרת כן לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו וחירושיו במועדו וכל בגדים שנתי לך ותכשיטין נאים לכסות את ערוהך ואראה מה יתנו לך מאהבייך כמו כן הקב"ה אמר לישראל, את אומרת אלה אחר מאהבי נחתי להמי ומימי צמרי ופשרתי שמני ושיקויי, הריני לוקח ממך כל מה שנתי לך דגני שאני נותן בעתו, וחירושיו שהייתי נהוג ליתן במועדו: והצלתיו ואפריש צמרי ופשרתי בגדים שנתי לך לכסות את ערוהך ואת נשארית ערומה דכת' אגלה אגלה את נבלתה לעיני מאהביה, וכן ביהזקאל הוא אומר לכן נתתיה ביד מאהביה ביד בני אשור אשר ענבה עליהם המה גילו את ערוהה בניהם ובנחיהם לקחו, וכת' והפשיטוך את בגדיך ועזבו ערום ועריה ונגלה ערוהך ונתןך וזמחך וחזונויך: (י"ב) ואיש לא יצילנה מידי ואז תראה אם יצילה מאהביה מידי: (י"ג) חנה חרשה ושבתה וכל מועדה: שבדורה מליבה: (י"ד) והשימותי לשון שםמה: אתנה: כמו אחנן: ואכלחם חית השדה: אילו אומות שאוכלין את ישר' בכל פה: (י"ט) וחדד לשון עדי: וחלייתה: הם קישוטי הלב, כמו נים והב וחלי כתם כלומר שהיתה מקשטת עצמה כשהלכה אחרי מאהביה: (ט"ז) לכן חנה אנכי מפתיה מפיסה ומשרלתה בדברים כאדם שבעם על אשתו שנאפת תחתיו והפשיטה ערומה והציגה ערום ועריה, ולקח דגני וחירושיו מלהאכילה ולהשקותה, ולאחר זמן הוא משרלה בדברים ומדבר אל ליבה ומנחמה, ואמ' לה אם תיוסרי מעכשיו ותשבות זמריך ממך הריני משיב לך כלי חכשטין ומרחם כבתחילה כך הקב"ה אמ' חנה אנכי מפתיה, והולכתיה המדבר, לדבר עמה בסתר ולדבר תחנונים על ליבה: (י"ז) ונתתי לה את כרמיה: הריני משיב לך דגני וחירושיו: משם: מארץ ישראל: ואת עמק עמור: היא ארץ ישר' שנעבר ונחרב עכשיו עוד יהיה לך לפתח תקוה טובה, כנגד שאמר למעלה והשכתי כל משושה, הריני אומר לה ותענה שמה שידר, כימי נעוריה, וכיום עלתה מארץ מצרים ששרתה על הים, וכל זאת אני עושה לך לפי שתקראי לי אישי שלא יהא לך איש אחר תחתיו: (י"ח) ולא תקראי לי עוד בעליו לפי שהסירותי את שמות הבעלים מפיה: (י"ט) ולא יזכרו עוד בשם: כי שם זה הבעל לא יזכר עוד, לכן לא תקראי לי עוד בעלי, כי אם אישי: (כ) וכתתי להם ברית, ביום ההוא עם חית השדה: לפי שאמר למעלה ואכלחם חית השדה חזר ואמר וכתתי להם ברית וגו': וקשת וחרב ומלחמה אשבור מן הארץ: לפי שלא ישא גוי אל גוי חרב כי שלום יהיה בעולם, ולכן ושכבתם ואין מתריד: (כא) ואירשתוך לי לעולם: שתהי לי לאשה לעולם, בתנאי כך שתלכי עמי בצדק ובמשפט שלא תבגרי עוד בי, ואני אעשה את שלי, ואני אלך בחסד וברחמים כאדם המרחם על אשתו: (כב) ואירשתוך לי באמונה: שלא יעברו עוד בך זרים, שאני בגד בך עוד, לפי שאמ' למעלה והיא לא ידעה לכן נאמ' וידעת כי אני יי: (כ"ג) אענה את השמים: לפי שאמ' למעלה לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו וחירושיו במועדו, שאין הקב"ה מלקה אלא על ידי עצירת גשמים, שכשלא יהיה מטר על הארץ, והארץ לא חתן את יבולה, והוא לפי שבגדה בי, כמו שפורש בענין, אבל סכן ואילך שתסיר ותשבות ונתנה מפניה ונאפופיה מבין שדירה, ותקראי לי אישי, הריני חוקר ועונה את השמים ליתן להם גשמים, ושם תאמר והלא גשמים בשמים, ואין הקב"ה עונה הגשמים לשמים הרי לימדנו הכת' ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע, שהשמים העליונים תלויין במאמר, כך מפורש בבראשית רבא: והם יענו את הארץ: להוריד מטר על פני חבל ארצה: (כד) והארץ תענה את הרגן החירוש והיצהר, כד"א ונתנה הארץ יבולה, מה שורעו ונטעו בתוכה: והם יענו את יורעאל: והם הרגן החירוש והיצהר יענו עצמן לזרעין בה, כד"א ונתן זרע לזרע ולחם לאוכל: (כה) וזרעתיה לי בארץ: לפי שאמ' למעלה קרא שמו יורעאל, שזה דמיון לישראל שיהו מפתחין בארצות חזר וריפא כאן וירחמתי לא רוחמה, ולפי שאמ' למעלה כי אתם לא עמי חזר וריפא כאן עמי אתה והוא יאמר אלהי.

ג.

(א) עוד לך אהב אשה, לבר מאשתו אמ' שיאהב אשה אחרת שתהא אהובת ריע, שהיא אהובה לריעה, והיא בגדרה בריעה ומנאפת תחתיו, ודבר זה רומה לישראל שהקב"ה אוהב לישראל: והם פונים אל אלהים אחרים ואוהבי אשמי ענבים: אוהבים לדרוך שר, ועל מלכי אפרים הוא אומר כמו שאמ' עליהם ישעיה, הוי עמרת גיאורת שיכורי אפרים, ובדברים מחזיקים: (ב) ואכריה לי בחמשה עשר כסף: ולמה הם פונים אל אלהים אחרים, והלא קנית אותה לי לאשה בט"ו בניסן הוצאתיה מארץ מצרים, כסף עולה בגיטריא במנין ניסן, וחומר שעורים, הוא שלשים כור, כלומר ט"ו בניסן ליום ט"ו באייר משם לט"ו יום לחודש סיון נתתי לו את התורה: (ג) ואומר אליה ימים רבים: ימים שנים, רבים שלשה שאז נתן להם את התורה: ימים רבים תשבי לי לא ובחרב ובמלחמה וכן ישעיה אמ' הוי הורדים מצרימה לעורה ועל מוסים ישענו ויבטחו על רכב כי רב ועל פרשים כי עצמו מאד

חזני ולא תהיה לאיש וגם אני אליך כלומר גם אני אשוב אליך, ואומר לה על מנת כן קידשתיך לי שהשבי לי וחמתיני לי בגלות כשאלך מסך שחטאותיך גורמין, כביכול כאדם שהלך למדינת הים ואשתו יושבת ומצפה ליום שובו אליה, לא חזני ולא תהיה לאיש ולא תנאפי בסתר, ולא תהיה לאיש בהוייה והו בפרהסיא: (ד) כי ימים רבים ישבו בני ישראל אין מלך כי פירוש הוא למקרא שלמעלה כלומר למטה אני אומר לך ימים רבים חשבי לי ולא חזני וגו' בשביל שימים רבים ישבו בני ישראל בגלות שלא יהא להם מלך ושר שיצפו להם, שעתידיה מלכות בית דוד ליבטל ובית המקדש ליחרב, אין זבח ואין מצבה לכפר על עוונותיהן אין אפוד אורים וחומים לשאול בהן, וחרפים שלא יעבדו ע"ז שהיא חרפים, תרגום סתוה, שלא יהא להם בגלות להגיד בהן הקץ: (ה) אחר ישובו בני ישראל כלומר לאחר שיעשו תשובה בגלות ובקשו את יי' בצר להם: ובקשו את דוד מלכם, לפי שעד עכשיו לא היה להן מלך ומצא להם הקב"ה ובה לציון גואל ולשבי פשע ביעקב: ופחדו אל יי' ואל טובו באחרית הימים: כד"א ובאו ורגנו בטרם ציון ונהרו אל טוב יי' על דגן ועל חירוש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר וגו' ואומ' או תיראי ונהרת ופחד ורהב לבבך וגו':

ד.

(א) אלה לשון פעול, כלומר הם נשבעים ואין באמת כי אם כחש: פרצו גדר עולם שעוברים על תורתו ומצוותיו: דמים בדמים נגעו כלומר שהרבו לשפוך דם כל כך שדמו שלוח הרג נגע בדמו שלוח הרג: (ג) בחית השדה ובעוף השמים שכן הוא אומר מעוף השמים ועד בהמה נדרו הלכו: (ד) אך איש אל ירבי ויזכח אחנו, וכת' ויאמר אמציה אל עמוס חזוה ברח לך אל ארץ יהודה ואכול שם לחם ושם חינובא, ובבית אל אל חוסף עוד לחינובא כי מקדש מלך הוא ובית ממלכה הוא: ועפך כמריבי כהן כהרגו ועמך כצנן על מלכיהו, הם הכהנים שהיו מורים אותם את ישראל שני כי שפתי כהן ישמרו דעת וחזרה יבקשו מפיהו, כי מלאך יי' צבאות הוא: (ה) וכשלת היום וכשל גם נביא וכשלת, אצופר בלעז, כמו ולצור מכשול: ודימיתי אמך אומתך שהיתה בגלות כאלם לא יפתח פיו בשביל דבר זה: (ו) כי אתה הדעת מאסת הדעת היא חזרה שמודעת לאדם, דרכי המקום: ואמאסך מכהן ליי' הואי רישנא להאי פרישנא, כנגד שמאסת הדעת גם אני אמאסך מעבד ליי': (ז) כרובם כן חטאו ליי' רבו חוטאים, לכן רבו עמם חטאים ועונותיה יותר בארץ כן לשון יותר הוא, כמו וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, וכמו קראו להם כן הלכו מפניהם שפחדו לשון יותר: (ח) חטאת עמי יאכלי כהני הבעל הן אוכלין חטאות ואשמות שעמי מקריבין ליי' ואל עונם ישאו נפשו פתר' אל נפשם ישאו שהן אומ' להן אנו ננפשינו נשאין עונותיהם: (ט) והיה כעם ככהן כלומר כשאפקוד על כהני הבעל להשיב להם כדרכיו ולעם אשיב כמעלליו, וכמעלליו כך אפקוד על העם השומעים: (י) חזנו ולא יפרצו אע"פ שהיו לא ירבו בנים: (יא) זנות ויין וחירוש יקח לב' לפי שהן ארוקין לזנות ולשחיתות ויין ויין חרש דבר זה הטעה לבם והסירם מדרכם: (יב) עמי בעצו ישאל, בע"ז של עץ שלו: ומקלו יגיד לוי מקל שחתך מן העץ הוא מתארו לרמות ושואל לאותו כומר ששומר אותו עץ, להגיד לו איכה יעבדנו ושומע לו על כי רוח זנונים, אותו רוח שהן זונות אחריו החעם, דבר זה החעה לבם: (יג) ולבנה טרנבלו בלעי והוא אילן: כי טוב צילה כי מרובה צילה: לכן על כן חזניתה בנתיכם וכלותיכם תנאפניה הם הולכים על ראשי ההרים לזבח ולקטר לע"ז, ובנתיכם וכלותיכם נשארות יחידות בבית, על כן מוצאות מקום לעשות ניאופים: (יד) לא אפקוד על בנתיכם כי חזניתה איני צריך לבדוק את בנתיכם במי המרים והו לפי שנסתרה ונטמאה ועד אין בה והיא לא נתפשרה בשביל שהמה עושות ניאופים בגלוי, ומה שבודקין הסוטה במי המרים והו לפי שנסתרה: כי הם האבות והחתנים עם הזונות יפרדו, מנחם חיברו עם עבשו פרודות, שלחביות דוגש בל"ע כשם שבנתיכם וכלותיכם מתנאפות בבית, כמו כן הבעלים מנאפים עם הזונות, יפרדו כת' יושבים אצל חבית לשחיתות ויין עם הזונות, דבר זה גורם להן ששוכבין עמהם, ולבם, לש' מקלות: (טו) אם זונה אתה ישראל אל יאשם יהודה אם זונה ישראל אתה העגלים שבבית אל ובדן דבר זה לא יחשב אשם לבית יהודה, שהרי מלכי ישראל עשו העגלים ירבעם וחביריו, ואל תבואו הגלגל אבל בדבר זה יחשב לו עון שאחר שעשאו מלכי ישראל, לא היה להם ליהודה לזנות אחריהם כמו שעשה כד"א ותרא בגדה אחותה יהודה ותלך יתון גם היא, אם זונה אתה ישראל, כך אמ' הנביא אם זנית אתה ישראל אחר ע"ז אל יאשם יהודה כלו לא היה לו ליהודה להאשים עצמו לזנות אחריו: ואל תבואו הגלגל, כלומר לא היה לכם בגדה יהודה לבוא הגלגל לעבוד שם ע"ז, כד"א בגלגל שוורים ויבחו: ואל תעלו בית און לא היה לכם לעלות לרגל לפני עגל שבדן ושבבית אל: ואל תשבכו ח"י יי' כשהיו רוצים לשקר היו נשבעים בחי יי' כד"א אם חי יי' יאמרו אכן לשקר לפני עגל שבדן ושבבית אל: ואל תשבכו ח"י יי' כשהיו רוצים לשקר היו נשבעים בחי יי' כד"א אם חי יי' יאמרו אכן לשקר לפני עגל שבדן ושבבית אל:

נשבעו, וכשהיו רוצין לישבע באמת היו אומרים חי אלהיך דן: (ט"ז) כי כפרה סוררה סדר ישראל כאותה פרה שמפוטמת בחוק מרבך מרוב שהיא שמינה, ואין מעלין עליה עול, לכך היא סוררת ומבעטת היא ברגליה, כמו כן עשו בית ישראל מרוב טוב שהיה להן, שבעו וירם לבם על כן שכיהוני, עתה ירעם יי' ככבש אלוף במרחב, עתה הם רועים במרעה הרחב לרוב אבל מיכן ואילך יסור סבאם מהם, וכמו שעושין לאותה פרה שמרעיבין אותה ואינה מפטמת כל כך מפני שלא מצאה גרא והיא רועה כדורבא כמו כן יעשה הקב"ה לישי' שירעם ככבש אלוף במרחב שאוכל כמנהגו ואינו שבע ביותר, כד"א ורעו כבשים כדוברים: (יז) חבור עצבים אפרים הנח לו יאמ' הקב"ה כישראל מתחברין לע"ז כביכול אין הקב"ה מוסיף להן, אבל משחלק ליבם עתה יאשמו, והו לפי מדרשו, אבל לפי פשוטו שלמקרא כה פתרונו, חבור עצבים אפרים, עכשיו מחובר אפרים עם עובדי עצבים וצלמים, הנח לן לעשות מזה שהוא רוצה לעשות: (יח) סר סבאים: הוא פגור לשכרותו שמביאתו לירי זנות: אהבו הבו קלון: הם אוהבים להוסיף עצמם לקלון: מגיניה: הם המלכים המגינים עליהן: (יט) צרר רוח אותה בכנפיה, אמר הקב"ה רוח שאני צורר לכנסת ישראל בכנף בגדה אותה כך רוח שהיא רעה, שומר חטאתה, לפקוד חטאתה עליה, כד"א צרור עון אפרים צפונה חטאתה, לכן כל אייום שבמקרא בלשון הוה בכל הסיפרי ובכל פסיקתא ולשון בני אדם לומר: כן לחבירו כשסרח לו, אמ' לו ייטואי ליד אינאן דרפאל בל"ע ורי מנחם בירי חלבו פירש כנסת ישראל שהיא דומה לאותו שצדק רוח בכנף בגדו, וכשהוא סתיד בגדו אינו מוצא כלום, כמו כן היא ע"ז שלה יושענה בעת צרתה, והיא רוח ואינה מושיעה:

ה.

(א) שמעו זאת הכהנים אמ' להן הקב"ה למה אין אתם מקריבים לפני חמדין וקורבנות, והן משיבין לו ישראל לא יחבין לי, והקשיבו בית ישראל, חזר ואמ' לישראל למה אין אתם מקריבין קורבנותיכם להגישם אל המזבח, והן משיבין לו בית המלך נסבין לן, כלומי מלכי ישראל משיבין פרוודאות שלהן על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל להקריב קרבן, ובית המלך האוינו, למה הושבתם פרוודאות שלא לעלות לירושלים להקריב קרבן, כי לכם המשפט, לפי שאחם לוקחין משפט הכהנים ואוכלים וכי פת הייתם למצפה ורשת פרושה על חבור, לפי שאינו יכול לעלות לירושלם אם לא יעבור דרך המצפה ודרך הר חבור, ושם הושיבו פרוודאות שלהן שהן לפח ולמוקש ורשת פרושה ללקות עובדי דרכים: (ב) ושחטה שטים העמיקין ושחטה לש' פרסה, כמו חץ שחוט, כלומר הם פורשים ממכמורות לכל עובדי דרכים, שטים ונוטים מפניהם, העמיקין כלומר הם העמיקין והחמירו לע"ז יותר מעבודתי אני אמרתי לישי' שלש פעמי בשנה יראה כל זכורך וגו' ואם אינו בא ליראות עובר בעשה, אבל אינו חייב מיתה בכך, אבל הם החמירו כל כך לע"ז שכל מי שאינו בא ליראות בפני העגלים שבדן ושבת אר' שיתיו את ראשו משך שטיוחם העמיקין, כך מפורש בבבא קמא, ואני מוסר לכלם, כתר' ואנא מייתי ייסורין לכלהון: (ג) אני ידעתי אפרים וישראל לא נכחד ממני: מה שאין אתם עולין לרגל קלקלה ואת תליתם במלכי ישראל, לפי שהושיבו פרוודאות על הדרכים יודע אני שלא הנחתם בשביל יראתם שלא לעלות לירושלם, כי עתה הונחת אפרים, כי עתה נראה הדבר בכל העולם שעכשיו אתם יכולין לעלות ואחם זונים אחרי העגלים, ותדע שכן שהרי בהושע בן אלה הוא אומ' יעש הרע בעיני יי', רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו, עליו עלה שלמנאסר מלך אשור, ושנינו בסדר עולם, מפני מה גלו ישראל בימי הושע בן אלה, שעד עכשיו חלו הקלקלה במלכי ישראל ולא היו יכולין לעלות לירושלם מפני פרוודאות שלהן, בא הושע בן אלה וביטלן ואמ' כל הרוצה לעלות לירושלם יעלה, ואעפ"כ לא עלו לכך נאמר עליו עלה שלמנאסר והגלם, ולכן נאמר רק לא כמלכי ישראל שהם הושיבו פרוודאות והוא ביטלן: (ד) לא יחנו מעלליהן לשוב אל יי' אלהיהם: ועדיין אינן נוחנין דעת לליבם ממעשיהם הרעים שבידיהם לשוב להקב"ה: (ה) וענה גאון ישראל בפניו: גאונם שנחנאו כנגד הקב"ה שעברו את תורתו והפרו: את בריתו, גאון זה יעיד בפניהם על חטאיהם: (ו) בצאנם ובבקרם ילכו לבקש את יי', שיכשלו בעוונם בגלות וילכו לבקש את יי' להקריב קורבנות, ולא ימצאו: חלץ מהם: סר מהם, כמו וחלצה נעלה, שפתר' מסירה לו סרגלו: (ז) עתה יאכלם חורש: את חלקיהם: חורש אב שיאכלו להם כל חלקם הטוב זה בית המקדש: (ח) תקעו שופר בגבעה, הצוצרה ברמה הריעו בית און וגו': כזה שעולה על גבעה רמה, ובהר גבוה, ותוקע בשופר לקבץ חיילות כמו כן אמר הקב"ה לנביאים עלו להר גבוה. לכנס האומות על ישראל: הריעו בבית אל בהר אפרים ויאמרו אחריו בנימן, כלומר אחריו עומדין החיילות שיתריבו בית המקדש: (ט) אפרים לשמה תדוה ביום חוכיה: לשון שחיקה, וכה פתר' ידמה וישתוק וידוה תדוה ביום שיבואו עליו תוכחות חימה של הקב"ה שלא תהא לו פתחון פה לומר על מה עשה לנו הקב"ה ככה: בשבטי אשר

הודעתיו נאמנה. שהרי התורה שהיא נאמנה הודעתה להן לישראל שעל אשר עובד בריה יי' אל-הי אבותם על כן חרה אפו בהם. ויהשם יי' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה: (יא) עשוק אפרים רצון משפט רצון לשבר, כי הואיל הלך אחרי צו, דבר זה גורם שרצה ללכת אחרי צוואת כהני הבעל ולא שמר מצוותיו, הרי היו שרי יהודה כמשיגי גבול, משל זה ממשל על יהודה ואמ' מהרה השיג שבט יהודה וכניסין לעשרת השבטים שעשו כמעשיהן, כד"א וברך אחותך הלכת: (יב) כעש כחולע שאוכל את הבגד: (יג) וירא אפרים את חליו ויהודה את מזורי עשרת השבטים ושבט יהודה לא היה שלום ביניהן, אלא קמו אילו על אילו כד"א מנשה את אפרים ואפרים את מנשה יחדו המה על יהודה, ויהורם צר אפרים ויהודה, וכך היו נהוגים לעשות כשראה אפרים שהוא נחלה ונחלש לפני האומות יהודה שמחגברין עליהן, וילך אפרים אל אשור כמו שמצינו מנחם בן גדי מלך ישראל כשבא פול מלך אשור על הארץ ויתן מנחם לפול אלף ככר כסף להחזיק הממלכה בידו, ואמ' ושב מלך אשור ולא עמד שם בארץ שלא עזרו, ויהודה את מזורי מכתה, וכשראה מכתה יהודה שניגף לפני מלך אשור שמתחזק עליו, וישלח אל מלך ירב' כמו שמצינו באחו מלך יהודה, או עלה רצין מלך ארם ופקח בן רמליהו מלך ישראל ירושלם למלחמה עליה, ואמ' וישלח אחו מלאכים אל חגלת פלאסר מלך אשור לאמר עבדך ובנך אני עלה והרשיעני מכף מלך ארם ומכף מלך ישראל הקסים עלי, ובדברי הימים הוא אומר ויבא חגלת פלאסר מלך אשור ויצר לו ולא חזקו: והוא לא יכל לרפוא לכם. שלא עזרו מלך אשור לאפרים: ולא יגדה מכם מזורי. שלא ריפא מלך ירב את יהודה, יגדה הוא שהחולה מניה ומאיר מעט מחוליו, בבראשית רבה, ר' יוחנן הוה מבקר חטים בישחא וכך הוה רביעחא נחחא הוה, אמ' נגידו, ולמה לא יכלו לרפוא את אפרים ולהגיד מזור ליהודה: (יד) כי אנכי כשחל לאפרים, ארי בחור, שני כאשר יגהא הארירי והכפיר על טרפו, אשר יקרא עליו מלא רועים מכולם לא יחת ומתמונה לא יענה כמו כן אני אני אטרוף למד אומ' אני אני שני פעמים זה פירו, אני אטרוף לאפרים, אני אטרוף ליהודה ואלך ואשא ואין מציל, ככפיר זה שנשא טרפו ואין מציל: (טו) אלך ואשובה אל מקומי הראשון לשמים, עד אשר יאשמו, עד אשר יאמרו בעצמן אישימים אנחנו שאשמו, להקב"ה ובקשו פני בחשוכה, בצר להם ישחרונני בחפילתם:

1.

(א) לכו ונשובה ויאמרו לכו ונשובה אל יי': כי הוא טרף כד"א אני אני אטרוף: וירפאנו כל' הוא טרף והוא יודע מה רפואה צריך, אורו טרף: יך ויתבשנו. הוא הכה והוא יודע אי זו תחבשת הוא צריך ומועלת לאותה מכה: (ב) יחיינו מיומיים ויאמרו בעצמן למה יגיענו ולא רונח לנו ששלחנו למלכי אשור לרפוא אותה ולהגיד לנו מזור עד שאנו הולכין לאורן שאין יכולין לרפוא אותנו למד אין אנו מבקשין מאת הקב"ה שירפאנו בשני ימים שביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו, ונחירי ונתרפא, כמו וישבו תחתם במחנה עד חיותם, ומתרגמ' עד דאיתסאו: (ג) ונרעה נרדפה לדעת את יי' כשחר נכון מצואי שיוצא לעשות רצון קונו, להאיר לעולם, ומאחר שאין רפוא כמותו למד אין אנו נותנין לב לשמים מחטאותינו ונרדף לדעת ולבקש את יי' בחשוכה ובתחנותים, מיד כשעמד השחר נכון ויוצא, ויבא כגשם לנו וכמלקש יורה ארץ ובשביל החשבה שנעשה יבוא לרפוא לנו ולהפריח עצמותינו כדשא שפורח וגדל מחמת הגשם והטל, כל' שישלח לכל חטאתינו: (ד) מה אעשה לך אפרים ומה אעשה לך יהודה, באי זה דבר אסלח לכם חטאתיכם, וחסדכם כענן בקר, חשבתכם אינה עומדת לכם אלא פוסקת מהרה כענן בוקר שכלה לפי שעה וכטל שמשכים הולך לו מיד: (ה) על כן חצבתי בנביאים פת' על אשר חצבתי דברי נבואה בפי הנביאים ושלחתים אליכם יום השכם ושלות ומוחידין איתכם שחשבו מדרכיכם הרעים ושומעין את דבריהם ושומעין אותן: הרגתים באמרי פי לפיכך הרגתים בשביל שלא עשו אותם: ומשפטיך אורי' צא משפטים שאני עושה בישראל לאור יצא ולאמיתם שהם משפטי צדק, על כן כמו על אשר, וכן כל כי על-כן במקרא, כי על-כן עברתם על עבדכם, שפת' כי על אשר עברתם, שעל כרחך אי אתה יכול לפותרי ולומר לפיכך עברתם על עבדכם שאחם רוצין שאחן לכם לסעוד שאפילו אמ' להדיח לך עברת דרך עלי שחסעוד אצלי, אפילו אם היה בדעתו לשעבר היה משיבו עמיו איני חפץ לסעוד שגנאי הוא לי, לא על כרחך פת' כי על אשר עברתם, רואיל שכיבדתם אותי לסור אל ביתי חייב אני כבבדכם: (ו) כי חסד חפצתי ולא זבח. איני ככ כד"א וחסדכם כענן בקר, כי אתה הדעת מאסת: ולא זבח. אני הייתי חפץ שתרעשו חסד, ולדעת אלהים מעולות ומזבחים שאתם מביאין לפניי כשבאין להגל, שלש פעמים בשנה ובאתם ועמדתם לפניי בבית הוה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם ניצלנו למען עשות את כל החתובות האלה, וכן שמואל הוא אומ' הנה שמע מובח טוב להקשיב מחלב אלים: (ז) והמה כאדם עברו בריתי והן באין אל הנביא

לדורש דבר יי מאתו כגוי אשר צדקה עשה ומשפט אלהיו לא עוב ישראל, משפט צדק קרבת אלהים יחפצון, ואעפ"כ הם עוברים את בריתו שלאברהם אבינו: שם בנודו ביי בעוד שהן יושבין בפני הנביא הן בוגדין כד"א אני יי נענה לו ברוך גילוליו, פתח באותה עבירה שהן חושבין בליבם: (ח) גלעד קרית און בתחילת ארץ ישראל עבר הירדן שהיא ארץ גר וגלעד גם הם פעלי און: עקובה מדם בעקבת שופך דם: (ט) וכחכי איש גדודים כמו שהדיינים נאספים חבורות חבורות להעלות דגים בחכה שלהן, כמו כן ישראל נאספים גדודים גדודים: חבר כהנים וחבורת כהנים שהולכין לקבל מעשרותיהן, כן הן נאספין חבורות חבורות: דרך ירצחו שכמה כי זמרה עשו בדרך כענין זה מרצחים עובדי נחיתות כשהן נאספין חבורה אחת, כי זמרה עשו, כי מחשבות לבם הן עושין: (י) בבית ישראל ראיתי שערוריה כשנחלקו בית ישראל מעל בית יהודה שנעשו לשני ממלכות שהמליכו ישראל עליהם את ירבעם, ראיתי מעשים מקולקלים שעשה שני עגלי זהב, ואמ' להן רב לכם מעלות ירושלם הנה אלהיך ישראל אשר העלוק מארץ מצרים: שם זנות לאפרים נטמא ישראל שהם בן ובית אל, וזו אחריהם וגלו בעונם: (יא) גם יהודה שת קציר לך: וחרא בנודה אחותה יהודה ותלך וחון גם היא, שת קציר לך גרם גלות לעצמו, קציר לשון גלות, כד"א ובאה עת קציר לה שפת' ובאה עת גלות לה: בשובי שבות עמי כשהייתי רוצה להשיבם משבכתם וממרדותם שמרדו בי, שלא שמעו אלי וכן הוא אומר בדרך אחותך הלכת ונחתי מכה בידך, שבות לשון מרדנת, כמו משוכה ניצחת:

ו.

(א) כרופאי ישראל וגולה עון אפרים בעוד שהייתי עוסק לרפא עון העגל שעשו במדבר, וגולה עון מלכי אפרים שהוסיפו עליהם שני עגלים: וגנב יבא ובלילה יהי כגנב, פשט גדוד בחוץ, ובים הן פושטין גדודיהן בחצוצות ובחרובות ללסטים עובדי דרכים: (ב) ובל יאמרו ללבבם וכשעושין כל הרעות הללו לעולם לא יאמרו בלבם שאומר לעונם לפקוד עליהם: עתה סבבם מעלליהם כי כל כך הרבו לחטוא שסביבתם סבבם מעלליהם ומעשיהם הרעים נגר פני הוי, כלומר אני רואה כל מעשיהם הרעים וחכור אותם ולכן איני יכול לשכחם: (ג) ברעתם ישמחו מלך ברעתם ובכחשיהם שהן שוללין ובחון כל עובדי דרכים בכך הם משמחין מלכם ושריהם שחולקין עמם שללם וביזום, וגניבתם שגונבין בלילה: (ד) כלם, מנפים, כמו תנור בערה מאופרי: מוצר הרע שבער בליבם: ישבור מעיר, מלש בצק עד חומצתו כזה ששובה מלש את בציקו עד שיחמיץ שיאפה אותו בתנור, כמו כן הן שובתים בעוד שהם ישינים, מיד כשהוא מקיץ מעיר משנתו, מיד הולך לנאף איש את אשת רעהו שיחמיץ יצר הרע: (ה) יום מלכנו החלו שרים חמת מיין יום שמינו עליהן מלכם ירבעם, החלו שריו לחמם ליבם משיכרות היין: משך ידו את לוצצים אותו היום שהמליכוהו עליהם, ויאמר ירבעם בליבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד, אם יעלה העם הזה לעשות זכרים בבית יי בירושלם ושב לב העם הזה אל אדוניהם והרגוני, ושב אל רחבעם מלך יהודה, לפי שיעלו לירושלם ויראו שם את רחבעם המלך ואת בית המקדש מיד ושב לב העם הזה אל אדוניהם לפי שיש לו בית המקדש שיבואו שם ליראותו ורכותו פירשו לפי שאין ישיבה בעורה, אלא למלכי בית דוד בלבד, וזה ירבעם שהוא מלך ישראל כשיראו אותו שיראו אותו שאינו חשוב כרחבעם, שרחבעם יושב וירבעם עומד מיד ושב לב העם הזה אל אדוניהם, אל רחבעם מה עשה אותו רשע מיד וילך ויתעץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלם הנה אלהיך ישראל אשר העלוק מארץ מצרים, וישם את האחד בבית אל ואת האחד בן ואמ' להן לישראל כשאחם עולין לירושלם אחם עומדים צפופים ורחוקים מרוב עם שבבית המקדש שאינו מחזיק את כולם, אבל אני בניתי לכם שני מקדשים כדי שחעמדו ברוחה ואין זה דוחק ארץ זה מי שאינו יכול לעמוד בן יעמד בבית אל, יעברו באו אצלו ואמרו לו פלחין לצלמך, אמ' להון איתון בצפרא, ולצפרא אחאן, אמ' להו תפלחון לצלמי, אמרו ליה נפלה, אמ' מסתפינא מסנהדרין דילכון, אמרו ליה נקטלינן אולו וקטלו להון, הה"ד ואכלו ארץ שופטיהם, מיד הלך ומשך ידו את לוצצים, קיבץ כל ליצני הדור עמו, הושיב צדיק אצל רשע, אמ' להון לצדיקים מאן דרא טבא אמרון ליה דרא דמברא הו חביבין ליה דלהון יתב אוריחא, אמ' להון לא פלחון לצלמי דעגלא ולא איחפרע מינהון אמרין ליה משום דהו חביבין קדמוי אישחביק להון, אמ' להון ראה אנא אעביד הכי הה"ד משך ידו את לוצצים, בתלמוד ירושלמי: (ו) כי קרבו כחנור ליבם שהיית ליבם בעור כתנור, בארבעם, שהיו אורכים לניאוף אחר ע"ז כל הלילה יתן, אופיהם, אופיהם הוא יצר הרע שאופה ליבם: (ז) ואכלו ארץ שופטיהם, כמו שפירשתי למעלה, כ"ל מלכיהם נפלו, לפי שאין בהם אלי: (ח) אפרים כעמים הוא יתבולל דבר זה גרם לעשרת השבטים להוות עונה בלי הפוכה כחרג' ובני

ישראל דמן להררא דעד לא איתהפכת או אחאכלת, כמו כן ישראל קדם שיתבלולו בעמים: (ט) אכלו זרים חילו והוא לא ידע, אעפ"כ והוא לא ידע את י"י: גם שיבה וזקה בו. גם חלשות נורקה בו שלא יכול לעמוד בפני האויבים ועל כל זאת לא ידע את י"י: (יא) אפרים כינה פותה אין לב. אין לך בכל העופות שוטה כינה, ששאר העופות אם נוטלין את בנין לא ישובו עוד לקינדרון, אבל היונה אינה חוששת בכך, ושבה לקינדר, כמו כן ישראל שוטים וכסילים בלא לב: מצרים קראו אשור הלכו. אלו שהיריעו להן מכל האומות, מצרים שטבעו זכוריהם ביאור, ואשור שהגלו עשרת השבטים בהם הם מדבקים, מצרים קראו אשור הלכו, פתח' כשמצרים ואשור קודאין לישראל והן הולכין אחריה: (יב) כאשר ילכו אפרש עליהם רשח, במצרים שהם הולכים לעורה שם אפרש עליהם רשח, במצרים כמו שנ' בספר ירמיה, כה אמר י"י אלהי ישראל אם שום תשימון פניכם לבוא מצרים ובאתם לגור שם והיה החרב אשר אתם יריאים והרעב אשר אתם דואגים ממנה שם ידבק אחרים מצרים ושם תמותו: כעוף השמים. שהוא מניף את כנפיו לעוף ורשרת פרשה עליו, וצייד מושך אותה ומוריד העוף לארץ, כמו כן אורידים ליש' לארץ: אייסרים כשמע לעדתם. אייסרים בייסורין כמו שהשמעתי לעדתם מפי ירמיה הנביא כשם שאמ' למעל' והייתה החרב אשר יראתם ממנה, שם השיג אתכם, וכל האמור בפרשה זו: (יג) כי נדרו ממנו, שילכו בגלות: ואנכי אפרס. כשהייתי רוצה לפזרם מצרם ולסחול לרם עונותם כמו שאמור בפרשה אם שוב תשובו בארץ הזאת, ובניתי אתכם ולא אהרום ונטעתי אותם ולא אטוש, כי ניקמתי על הרעה, אשר עשיתי לכם, אל תיראו מפני בבל כי אתכם אני להושיע ולהציל אתכם מידו: והמרה דיבורי עלי כזבים. כמו שאמור בפרשת עצמה, והי ככלות ירמיהו לדבר את כל העם את כל דברי י"י אלהיהם אשר שלחו אליהם וגו' ואמר עזריה בן הושע ויחנן בן קרח וכל האנשים הורים אומרים אל ירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחק י"י אלהים לאמר, לא תבואו מצרים לגור שם: (יד) ולא זעקו אלי בליבם. דברתי אליך בשלותיך אמרת לא אשמע, וכשביל שלא צעקו אלי בליבם לפיכך ילכו עכשיו בגלות מחמת הצרה, אפי' על משכבות יתגוררו, לש' אסיפרי, כמו אגרה בקציר: (טו) ואני ייסרתי, כשהייתי מייסר אותם בדברי נבואה מפי ירמיה והייתי רוצה לחזק ורועותם לפני מלך בבל אשר אתם יריאים ממנו אל תיראו ממנו נא י"י כי אתכם אני להושיע אתכם ולהציל אתכם מידו, ואלי יחשבו רע, שהיו אומרים לירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחק י"י אלהינו לאמר לא תבואו מצרים לגור שם: (טז) ישובו לא על היו כקשת רמייה. כשאמרו לירמיהו תפל נא תחינוניו לפניך והתפלל בעדינו אל י"י אלהיך ובעד כל השארית הזאת, ויגר י"י אלהיך את הדרך אשר נלך בה ואת הדברים אשר נעשה, אותה תשובה שאמ' לעשות לא עלתה להם, ואותה תשובה היתה דומה לקשת רמייה שיבטח בה הדורך אותה והיא נשברת בידו, כמו כן היתה תשובתן שאמרו לעשות ולא עשו, כמו שירמיה מונה להן כי התעיתם בנפשותם בעדינו כי אתם שלחתם אותי אל י"י אלהיכם לאמר התפלל בעדינו נא אל י"י ככל אשר יאמר י"י אלהינו כן הגד לנו, ואגד לכם היום ולא שמעתם בקול י"י אלהיכם וכל אשר שלחתי אליכם: על קמץ הוא ואינו פרח לפי שאינו משמש לחיבה שללאחריו תעמד לבדו, לפיכך אין פתח' כפתרון על דגן ועל תירוש, והקמץ נותן בו טעם פת' אחר שהוא מלשון מועיל: זעם לשונם. שזעמו להקב"ה בדבריהן, שיאמרו לא שלחק י"י אלהינו לאמר לא תבואו מצרים לגור שם: זו לעגם בארץ מצרים. זה הדבר ששבו למצר' כד"א ויבאו ארץ מצרים כי לא שמעו בקול י"י על זה הדבר מצרים מלעינים עליהן, ואמ' להן עברתם על תורתכם שמצוה לכם לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד:

ח.

(א) אל חכך שופר. אמר הקב"ה לנביא שים שופר לחיך ותקע להקהיל את האומות למדה כנשר לבוא אל בית המקדש ולהחריבו יען עברו את תורתו, בריתי: (ב) לי יזעקו אלהי ידענק ישראל. כשיגלו מן האומות יזעקו אלי ויאמרו ישראל אלהינו עכשיו היינו רוצים להכירך בתשובה: (ג) טוב. זה הקב"ה: (ד) הם המליכו ולא ממני. כתבתי בתורתי שום תשים עליך מלך אשר יבחר י"י אלהיך בו, והם המליכו מדעתם למלכי ישראל שהדריחו מעלי ולא ממני להמליכם: השירו ולא ידעתי. השירו הוא מתיבות הכתובין שין וקריין סמך, לכך איני יכול לפותרו בלש' שר, אלא פתח' הסירו מלך זה והעמידו מלך אחר תחתיו, כמו נדב בן ירבעם ואלה בן בעשא וסרי והמליכו עמרי תחתיו שהוא רשע ממנו, כגון אמציה בן יואש וזכריה בן ירבעם: כספם וההם עשו להם עצבים. ממנו: למען יכרת: למען יפסק מהרה כספם וההם: (ה) וזה עגלך שומרון. חרה אף י"י בך, וזה בך אפרים ויושב שומרון בשביל עגלך שעשית לך: עד מתי לא תוכלו ניקיון. עד מתי תטמאי לא תוכלי עוד לנקותך מטומאתך: (ו) כי מישר' והוא. כך פתח' דונש,

ויו של והוא נופל מן החיבה כמו וחשב חמר ושומימה, ויו של ושוממה נופל, והוא כמו וחשב חמר ושומימה, וכמו ואנחנו את י"י אלהינו ולא עובדנו, ויו של ולא נופל, והוא כמו לא עובדנו, אבל אמ' מורי כל הוין הללו במקומן נאמרו ולצורך עצמן נכתבו, אף כאן כי מישאל והוא כך פתר' כי מעגלי ירבעם מלך ישראל שנמאחם בהם, והוא גם העגל ההוא אשר עשיהם במדבר, ורחקם מעלי והלכתם אחרי ההבל שאין בו ממש, חרש עשהו זה זה, על ידי חרש הוא ולא אלהים הוא, שאחרים עושים אותו ואינו בורא ועושה אחרים, כי שבבים יהיה עגל שמרון, לשביבי אש יינתן עגל שומרון לישרף: (ט) פרא בחד לו. ישראל שהן דומין לפרא לימוד מדבר, שהולך לבדו במדבר, ואינו מקבל מרדות בני אדם, כמו כן ישראל אינן מקבלין לדברי הנביאים והולכין אל אשור לזנות אחריהן, אפרים: בעמים, החנו אהבים: הם החנו אהבה וחני עמהן כד"א אתנה המה לי, אשר נתנו לי מארביי: (ו) גם כי יחנו בגוים עתה אקבצם: אע"פ שיהנו עמהן לעבוד ע"ז עמך אעפ"כ אקבצם מן הגלות, ויחלו מעט ממשא מלך ושרים: ומה שהגליהם ביניהן עשיתי כדי שיטעמו גלות, ויחלו מעט ממשא שימו עליהן מלך ושרים, ויחלו לשון חולי וידעו מה יש בין עבודתי שעבדו אותי ובין עבדות שיעבדו לאומות: (יב) אכתוב לו רובי תורתיי כתבתי להם דברי נבואות רבות להורותם דרכי הטוב: כמו זר נחשבו: כאילו לא שמעו שום נבואה ותוכחה: (יג) זכתי הכרבי: אילו עולות, שכולן עולין להבהב המזבח: יזכרו בשר ויאכלו: אילו זכתי שלמים שבעלים אוכלין מן הבשר, עכשיו יאכלו עולות ושלמים ביחד הכל, וכן אמ' ירמיה עולותיכם ספו על זבחיכם ויאכלו בשר, י"י לא רצם: משקילקלו במעשיהם אין הקב"ה הפץ בקורבנותיהן: המה מצרים ישובי ופי לא שאלו: (יד) וישכח ישראל את עושהו ויבן היכלות: מפני מעון היכלותיהן, ערים בצורות: שבנו להן רון אמ' מי יחת עלינו ומי יבוא בארמנותינו, ולכן שכחו את י"י מעולם, וכן ישעיה הוא אומר ביום ההוא יהיו ערי מעונו כעוזבת החורש וגו' וכת' כי שכחת אלהי ישעך וצור מעוהך לא זכרת, ומה יהיה בהם שלחתי אש בעריו ואכלה ארמנותיה:

מ.

(א) אל חשמת ישראל אל גיל כעמים: אל חשמת להגיל משאתם עובדין ע"ז, כמו ששמיחים וגילים האומות שאע"פ שיודעין שאין בה כח להרע ולהטיב וגם הטב אין אתם אעפ"כ לא המיר גוי אלוהיו, ועמי המיר כבודו שיש בו כח להרע ולהטיב וזנה מעל אלהיו: אהבת אתנן על כל גרנות דגן: כוונות שהולכות על כל גרנות דגן הגורן: (ב) לא ירעם: לא יהיה להם למרעה: וכחש יפסוק, כמו אכלתם פרי כחש: (ג) ובאשור טמא יאכלו: כלומר בגלות אשר לחמם בטומאה יאכלו, וכן ביחזקאל הוא אומר ככה יאכלו בני ישר' את לחמם טמא, וגו': (ד) יסכו: ניסוך היין: יערבו במנחה כמו שני' וערבה לי"י מנחת יהודה: זבחיהם כלחם אונים להם: בעוד שענא רצונו הם מקריבין לפני קרבן והייתה להם אשה לרית ניתח לי"י משקילקלו מעשיהן היו זבחיהם כלחם אונים, כלחם מכאוב: בית י"י: כמו לבית י"י, כמו לחצר י"י יבוא, ופתר' לאוצר י"י יבוא: (ה) וליום חג י"י: ליום חגא שיחוגו וינועו כשיכור: (ו) כי הנה הלכו משוד: עכשיו ילכו בגלות משוד האויבים הבאים עליהן: (ז) ידעו ישראל אויל הנביא: כשיבואו ימי הפקודה שיפקד עונם או ידעו ישראל בבואן דברי הנביא ידע הנביא אשר שלחו י"י באמת שנתקיימו דבריו, כשהיה מתנבא הן אמור אויל הנביא משוגע איש הרוח, הוא איש אשר רוח אלהים בו, כשהוא מתנבא להן הן אמרו משוגע הוא, וכן אתה מוצא בשמיעה הנחלמי אשר שלח בשמו ספרים אל כל העם בירושלם אל צפניה בן מעשיה הכהן לאמר י"י נתנך כהן תחת יהוידע הכהן להיות פקידים בבית י"י לכל איש משוגע ומתנבא עתה למה לא גערת בירמיה הנעתתי המתנבא לכם: אל רוב עונך, ורבה משטמה: רוב עון עשית ורוב משטימה ושנאה יהיה לך: (ה) צופה אפרים עם אלהיו: נביא השקר אפרים שולח להתנבאות לו לשלום, והוא אומ' שמעה דבר י"י הוא מתנבא: נביא פח יקח על כל דרכיו: נביאי השקר הם מקריבים להן, ונביאי אמת הם מרחיקין וטומנין פח ומוקש לרגליו, משטימה בבית אלהיו: שנאה ואיבה הן נוטריין לנביא האמת שמינו בבית אלהיו לשמוע דבריו: (ט) העמיקו שיהתו בימי הגבערה: החמירו לע"ז ושיחרו דרכיהם כמו שעשו בימי הגבערה, בימי השופטים, ולכן יזכר עונם ויפקד הטאתם: (יא) מלידה ומבטן ומהריון: היה לו למקרא לוס' מהריון ומבטן ומלידה, וכן כשהוא אומר ערב וידעתם כי אני י"י המוציא אתכם מארץ מצרים, אבל בבוקר לא תדעון, וכשהוא אומ' ובקר וראיתם את כבוד י"י ובערב לא תראו, שהרי כמו כן בערב ראו שנתן להן את המן, אלא כך פתר' כשהוא אומ' ערב וידעתם כי אני י"י המוציא אתכם מארץ מצרים וראיתם את כבוד י"י ובערב לא תראו, שהרי כמו כן בערב ראו שנתן להן את המן, אלא כך פתר' כשהוא אומ' ערב וידעתם כי אני י"י המוציא אתכם מארץ מצרים

וראיתם את כבוד י"י וכשהוא אומר ובוקר חשוב כמו שאמ' וידעתם כי י"י הוציא אתכם מארץ מצרים, וכן תן האמור שלזה בזה ואת האמור שלזה בזה, וכן הרבה מקראות: (יב) בשורי מהם: אילי דכתיבין שין וקריין סמך: (יג) אפרים כאשר ראיתי לצור שתולדה בנה: ראיתי אפרים שהוא משריש כל כך שיכול לדמות בגודלו לצור שתולדה בנה, טוב שאמרה אני כלילת יופי, וא' אתה הוחם חכנית מלא חכמה וכליל יופי, בכבוד זה עמדה עד שאמ' מושב אלהים ישבתי בלב ימים מה כר' שם לכן הנני מביא עליך זרים עריצי גוים והריון הרבותם על יופי חכמתך והללו יפתך, כמו ישראל שהיו צדיקים היו כלילת יופי משובש לכל חארץ, אבל משחטאו גרמו כעונם להוציא אל הורג בנו: (יד) תן להם י"י מה תתן: לפי שאמר למעלה כי אם יגדלו את בניהם ושיכלתים מאדם, היר' מרחם הנביא עליהן ואמ' תן להם י"י מה תתן, מה שאתה רוצה לשכלם כשהם גדולים, תן להם רחם משכיל שהרחם משכלם ולא יראו אור, ושדים צומקים: ואם יצאו מהרחם שיהיו אמותם צומקים שלא יהא להן סמך להניק, וימותו מיד, וכל כך למה לפי שאינו דומה אבלו של קטן לאבלו של גדול: (טו) כל רעם: ישמחו, בכל מקום שדחתה שם קדושה בתחילה שם הקיטו ע"ז ולפי שכל שבע שנים שכיבשו ושבע שחילקו עמד שם ארון ולכן העמידו שם צלמים: מביתו אגרשם: וגם אחרת ביתי מיטאו, לפי שהיתה שם קדושה בתחילה, והעמידו צלם בדיכל, ולכן אגרשם מביתו ולא יטאו עוד:

י.

(א) גפן בוקק ישראל פרי ישוה לו: ישר' דומה לגפן שבוקק פריו, כמו הבוק הבוק הארץ מהם שיגלו לאשור כד"א הנר' י"י בוקק הארץ ובלקה, ועזה פניה והפיץ יושביה: פרי ישנה לשון דמיון: כרב לפריי: כשנחתי להם פריו וכל טוב בארצו והם גמלו לו רעה והרבה למזבחנות לע"ז: הטיבו מצבות: פתר' הרבו מצבות, כמו כי יטיב אבי הרעה עליך וגיליתי ארת אוניך ושלחתך והלכרת, שפתר' ירבה את הרעה: (ב) חלק לבם עתה יאשמו: משחלק ליבם מאת הקב"ה והטיבו מצבות לבעל: והוא יערף מזבחותם: הוא מזבחותם החטא שיערף וישבור מזבחותם ומצבותם יאשמו בדבר זה הם: (ג) כי עתה יאמרו אין מלך לנו: עתה יאמרו בגלות כל מלכינו אינן מצלין אותנו, כי לא יראנו את י"י: וכל זה לפי שלא יראנו את י"י, אנחנו ומלכינו שריחקנו מעליו, והמלך מה יעשה לנו: מאחר שחטאנו מה יוכל מלכינו לעשות: (ד) דברו דברים אלוה שוא וכרות ברית: מאשרינו מתעין אותנו, הם מלכי ישר' שהכריחו אותנו לדבר שקר ולהשבע אלוה שוא ולכרות ברית לע"ז: ופרח כראש משפט על תלמי שרי: כעשב מר, כרש שפורח וגדל על תלמי שדות, כלומר פרח גלות מר בשביל עיוות משפט: (ה) לעגלות בית און יגורו שכן שומרון: מעגלים שעובדים בבית אל יש להם לגור ולהתפחד לשכנות שומרון הן עשרת השבטים, ולפי ששומרון ראש המלכות כד"א כי ראש אפרים שומרון, לכן קוראין להן שומרון: כי אבל עליו עמו וכמרו עליו יגילו, פתר' כי אבל עליו עמו וגם כומרם שענתה יגילו, כלם יחאבלו על כבודו כי גלה ממנו: (ו) גם אורנו לאשור יוכל מנחה למלך ירב: בשנת שנים עשרה לאחזו שהגלה מנחריב לעשרת השבטים הגלה עמדם עגלי זהב שעשה ירבעם, הה"ד גם אותו לאשור יוכל מנחה למלך ירב, בסדר עולם: ויבש ישראל מעצחו: מאותה עצה שנתיעצו עם ירבעם כד"א ויעץ המלך ויעש שני עגלי זהב: (ז) נדמה שומרון מלכה כקצף על פני מים: קצף בלש' כענן פינא, ובלע' אשקומא, ופת' נמשל לקצף שהולך על פני המים לכאן ולכאן, כמו כן יהיה נע ונד בגלות, הוא ישראל עמו, וכן הוא אומר בשנה התשיעית להושע בן אלה, לכד מלך אשור את שומרון ויגל את ישר' אשורה וגו': (ח) חטאת ישראל: כלומר בדבר זה אחרי חטאית את ישראל בבמות בית אל חטאת כי הטית רפא וקמצא הוא הניקוד מלמדינו על פתרון זה, ואם היתה הטית דגושה הוא שם דבר כמו חטא, והוא כמו והנה עבדיך מוכים וחטאת עמך, שפתר' בדבר זה הם מחטיאין עצמן: ואמ' להרים כסונו ולנבעות נפלו עלינו הייתם שמתים: (ט) שם עמדו: באותו מדה שחפשו באותה מידה הן אותים עוד היום: (י) באותו ואסרם, בשביל שהייתי מתאוה להחזירם למוטב הייתי מייסרם בדברי תוכחות עד עכשיו: ואספו עליהם עמים, באסרם לשתי עונותם: ומאחר שאינן רוצין להווסר בדברים מעכשיו אייסרם ביד האומות שאוספו עליהם עמים וכבידו עליהם עולם כאוסר זה שאוסר שני מענינות על צואר בהמה, עונותם, כמו האריכו למענינותם, והוא מלש' עול: (יא) ואפרים עגלה מלומדה אודבתי לדוש: ישראל הם היו מלומדין בכך לדוש האומות תחתיהן, שכל האומות נכנעין תחתיהן, ואני עבדתי על טוב צוארה: היא היתה עגלה ואני עובר לפניה, כמנהיג זה שמנהיג את עגלתו ועובר לפניה, כך אני הלכתי לפניהם לכבש האומות לפניו, ארכיב אפרים יחרש יהודה: פתר' ארכיב ואמשיל את אפרים על במותי אומות לכבש ולדרוך: יחרש יהודה ישרד לו יעקב: יהודה ואפרים היו רוכבין על האומות כזה שהורש ומשדד

שדהו: (יב) זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד. והיאך תזרעו, נירו לכם ניר, פרת' חרשו לכם חרישת השדה ואחר כך תזרע וזרעתכם, ואל תזרעו אל קוצים, שהזרע אל הקוצים ועל הברקנים אין זריעתו יוצאת, כמו כן חעשו ארסם הימלו ל"י והסירו את ערלת לבבכם, ואחר כך עת לדרוש ל"י והוא יבוא ויורה לכם צדק: (יג) חרשתם רע עולתם קצרתם. ארסם לא בדרבך ברוב גיבוריך, אתה בטחת להניצל ברוב גיבוריך מפני סנחריב מלך אשור, לא תינצל לפניהם: (יד) וקאם שאון בעמיק, וכל מבצריך יושר כשוד שלמן בירת ארבאל ביום מלחמה. אתה יושב לבטח ואין אתה סחירא משום חיל שיבוא עליך, עתה יקום שאון רבים עמים בעמיק וכל מבצריך יושדרו אותם. אויבים כשוד שבא לאדם שיושב לבטח בשלום ואין נוהר מן החיילות דובאין עליו, כאותו שוד יבוא לך כשחשוב לבטח ולשלום ולא תיזהר מן החרב שבבית יבואו האויבים ויחפשו אותם, פתר דונש, בירת ארבאל, שהוא לשון ארבאל כי אל בו נופל מן החיבה וכן מתיבות זורעאל נופל אל מן החיבה שהוא לש' זרע ויגיד עליו ריעו שאמ' וזרעוה לי בארץ ותרג' ארבאל בכמנא: (טו) בשחר. פתר ר' מנחם שהוא לש' סוף, וכן תרג' בסופא, ובלש' חלמוד היה לו לומר בן תשחור, והוא כמו בן זקונים, וכמו נוח לרשעוהו ואמ' אני יוסף ביר' שמעון בשער' בשחר אינו יוצא ממשמעו וכה פת' בשחר נדמה עליך מלך ישראל אדם אחד נדמה הוא ושחק כשהוא ישן, אבל מלך ישראל אפילו בשחר ובצהרים נדמה כאילם לפני סנחריב:

יא.

(א) כי נער ישראל ואורבהו. כאדם שמאיים את בנו נער ומלמדו דרך הטוב באהבתו אותו, כך הקב"ה מייסרם ומלמדם מנעוריהם דרך החיים, וכל כך למה מפני שאהב אותם: וממצרים קראתי לבני. מנלות מצרים שנשתעבדו שם קראתי על ידי משה ואהרן בני בכורי ישראל להוציא אותם ממצרים, וכך נהגתי עמהם עד עתה שאני שולח להם נביאי יום השכם ושולח לייסרם ולהחזירם למוטב: (ב) קראו להם כן הלכו מפניהם. וכשהנביאים קוראים להם להשמיעם דברי הנבואה והן הולכין יותר מפניהם לפי שמאסו בדבריי ולא יחפצו בו, כן פתר' יותר, ולבעלים יבחי' ואנדר הם הולכים לזבח לבעלים ולקטר לפסילים: (ג) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועותיו. בתחילה הוצאתי אותם מארץ מצרים על ידי משה ואהרן, לסוף ארבעים שנה שהלכו במדבר, תרגלתי, הנסחים לארץ ישראל על ידי יהושע בן נון, למטה אפרים ולקח אותם על זרועותיו והביאן לארץ ישראל, ולא ידעו כי ריפארתם. הם היו יודעים: (ד) בחבלי אדם אמשכם בעבותות ארבה. כשהבאתי יעקב ובניו מצרימדי, משכחים שם בחבלים ובעבותות של אהבה שהמשכתי את יוסף בנו שהיה מושל בכל ארץ מצרים שנתן להם עגלות להביאם שם, והושיבם במיטב הארץ ועל ארץ מצרים למה מפני הגזירה שנגזרה כבר לאברהם אבינו בין הברתים שאמ' לו הקב"ה ידוע חדע כי נר יהיה זרעך בארץ לא להם: ואדירה להם כמירי עול על לחיהם. כאיכר זה שמרחם על בהמתו מרים העול וסומכו בידו כדי שלא יכבד על צוארו כמו כן אני מרחם עליהם במצרים כד"א ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים: ואט אליו אוכיל' הטיחי עליו עבודת מצרים לפי כוחם לאכיל ולסבול עד שנאלחים משם: (ה) לא ישוב אל ארץ מצרים ואשור הוא מלכו. כי מאנו לשוב. אבל אלי לא שבו: (ו) ואכלה. סגנון בארזתחא ושם סיוס הדבר, ממועצותיהם הרעים שנתייעצו עם ירבעם, לעשות שני עגלים וכן הוא אומר למעלה ככה עשה להם שומרון מפני רעצתם:

(ז) ועמי חלואים למשובתי. הם חלויים בכך אם ישובו, ואם לא ישובו, יש פותרין עלילה חזקה יקרא אותם בכך, ומפרשים ואל, כמו הפטרת ויצא יעקב יש לאל ידי, שפחתי לשון חזק, ועל מפרשין כמו עלילה, אבל אילו שתי תיבות ונקודותיהן אינן מוכיחין על פתרי זה, ואל נקוד פתח קטן ומחובר במקף לעיל והוא כמו כל ואל שמשמש לחיבור שלאחריו, כמו אל משה ואל אהרן ועל פתח הוא כמו כל ועל שהוא משמש לחיבה שלפניו, כמו על מצרים ועל כוש, ולכן אינן יוצאין מגיורתן, וכה פתרי' ואל על יקראוהו כלום' ואל הדבר שיקראוהו עליו, הנביאים לישראל, יחד לא ירומם. פתר' כולם יחדו לא ירוממו ולא יתעילון חשוכה לעשות: (ח) איך אתנך אפרים אמגנך ישרי. אע"פ שהן חוטאין איך אעשה שאחנם ביד האומות ואמגנם בידים אמגנך לש' שבר כמו מגינת לב: כאדמה. איך אתנך הפוכה רגע כמהפכת אדמה וצבויים: יהר נכמרו נחומיי. שאני מרחם עליהן, נכמרו לש' חימום, כמו כומר של תאנים שמקבצים התאנים יחד והם מתלגלים ומסתחמטין: (ט) אל אנכי ולא איש. איני כאיש שאין לו ארך אפים אלא מיד נוקם את חמתו, אבל אני מאריך אפי כי אל ארך אפים אני להם: בקרבך קדוש ולא אבוא בעירי. ליקח נקמתי מהם: (י) אחרי י"י ילכו

(א) ויהודה עוד רד עם אל. לאחר שגלו עשרת השבטים עדיין דבק יהודה באלהיו, רד כמו וירד על הכרובים ועל התימורות את הוזהב את הוזהב את הוזהב על הכרובים: (ב) אפרים רועה רוח ורודף קדים. שמעפין לעזרת מצרים שהוא רוח, וכך הוא אומ' ומצרים הכל וריק יעורו, וברית עם אשור יכרתו, שיעזור זה לזה בעת צרתו: ושמן למצרים יוכל. שמוכילין מנחה למנחה למצרים מן השמן הטוב שבארץ ישר', וכן הוא אומר ותשורי למלך בשמן: (ג) וריב לי"י עם יהודה. למעלה הוא אומ' ויהודה עוד רד עם אל, ועם קדושים נאמן וכן הוא אומ' וריב לי"י עם יהודה אלא כאדם האומר לחבירו אריב לפניך עם כל על מה שעשה לי ותהיה בינינו מוכיח, כמו כן הקב"ה אמ' ליהודה שהוא צדיק אמר לו לפניך אגלה את ליבי ריבי שיש ביני ובין יעקב, ולפקד על כדרכיו: (ד) בכטן עקב את אחיו. זה הריב שבני ובניו כשעשיתי לו כל זה שנחתי לו שררה אפי' בכטן אמו כשיצא עשו וירד אחות בעקב עשו, ובאנו שרה את אלהים. ולאחר שיצא מבטן אמו שרה בכחו עם המלאך: (ה) וישר אל מלאך ויכול. שהרי המלאך ביקש ממנו ואמ' שלחני כי עלה השחר: בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו. בירכו ואמ' לו שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך, לא תאמר שמעצמי בירכתיך את הברכה הזאת הקב"ה הסכים עימי בברכתי ובית אל חמצאנו ושם ידבר עמנו, שיסכים עימי בברכתי שבבית אל שכמו כן בירכו דכר' ויאמר שמך יעקב: (ו) וי"י אלהי הצבאות י"י זכרו פת' זה שמו של הקב"ה כד"א זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור, כמו שעשה הקב"ה ליעקב כמו כן יכול לעשות לכם כמו שכחו אז כן כחו עתה לעזור לכם, אם אתם לאלהיכם חוזקין חשובו ותקו אליו חסיד: (ז) כנען בידו מאוני מרמה לעשוק אהב. לא תהיו אוהבים לעשוק כסוחר זה שאוהב לעשוק בני אדם במאנו מרמה שיש לו: (ח) ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי. כשקנו כל נכסיהם ברמאות הן אמ' נחשורנו מצאנו ממון: כל יגיעי לא ימצאו לי עון וחטא, שקנינו ברמאות אפילו שזה פרוטה, ור' שמעון אחי רבינו פחד ויאמר אפרים, כך אמר אפרים הוא ירבעם שהוא משבטו כשהמליכוהו עליו. עכשו אחשור מממון של ישראל מצאתי און לי, מצאתי כתב שכת' בו שכל ישר' עבדים לי, לפי שאמרו השבטים ליוסף הננו לך לעבדים, כל יגיעי לא ימצאו לי חטא, מאחר שהם עבדי כל יגיעי שאטול מהם לא ימצאו לי חטא: (י) ואנכי י"י אלהיך מארץ מצרים. לא אותו כתב מצאתי לי להעביד את ישר' כד"א כי לי בני ישר' עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא מצאתי לי שיהייה לי שותף מאת הקב"ה ועבר לבעלים שעשה, ואנכי פתח' כתר' ויאמר אפרים אך עשרתי, כלומר כשהן חוטאין לפני היה להם לומר למר' אנו חוטאין לפניו והלא כל העושה שמצאנו כל נכסיו שיגענו בהם לא ימצאו כופר לנו ביום עברה, לעון ולחטא אשר חטאנו, ואנכי י"י אלהיך מארץ מצרים, ואם היו הן אמר' כך שהתירו על עוונם אני י"י שהוצאתים מארץ מצרים אני הוא שהייתי מושיבם עדיין, באהלים כימי מועד. צאתם ממצרים: (יא) ודברתי על הנביאים. אבל אינם רוצים לשוב שהרי לכמה נביאים דברתי נבואתי ותרבותי נבואתי חזון הרבה: וביד הנביאים אדמה. כל' אני אדמה עצמי בכבודי לנביאים שרואין את שכנינו לפי שכשנאני שולחם להשיבם מדרכיהם הרעים שלא ישיבו להם ויאמרו לא דיבר י"י אליכם: (יב) אם גלעד און אך שוא היו. אם לכרתוהו היו יושבי גלעד רעים ועכשו הם רעים וחטאים לי"י מאד, בגלגל שוורים ויבחו. לע"ה, גם מוכחותם כגלים על חלמי שדי. ולא תאמר בגלגל הם כל כך חוטאין אלא לא הניחו אפי' חלם שדה שלא הקימו מוכח לע"ה: (יג) ויברח יעקב שדה ארם ויעבד ישראל באשרה ובאשרה שמר. ולמר' אין אתם לוקחין מוסר מעקב אביכם ששמר ציווי אביו, בשביל אשה שצוורתה עליו וישבת אמו ימים אחדים, והלך שם ועמדה שם עשרים שנה: (יד) ובנביא העלה י"י את ישראל מארץ מצרים. על אחת כמה וכמה שידועם כדיו לשמור דברי הנביא שראים שגל ידו נעשה אות ומופת בזה שהעלה הקב"ה את ישר' מארץ מצרים על ידו, לכן אני אומר שבדבר שהנביא מדבר אליכם היותם כדיו לשמור ציווי: (טו) הכעים אפרים חמורים. אחר יעקב אביכם אין אתם לוקחין מוסר, אבל אתה ירבעם וחביריו שחטאו והחטאו את הרבים שהכעים להקב"ה בעגלים שעשה לך ולכן באו לך חמורים גזירות קשות: ודמיו עליו יטוש. ולפי שהחטאו את ישר' הפטרה

וגרם לדמן של ישראל לישפך, על ידי אורחו דם הפילו, ונטש הקב"ה עליו שחשב לו כאילו הוא עצמו שפך, והרפתו ישיב לו אדניו, כד"א ובערתי אהרי בית ירבעם כאשר יבער הגלגל עד תומו:

יג.

(א) כדבר אפרים רחם נשא הוא בישראל. רחם פחד, כשהרחית ירבעם לשלמה כד"א וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המילוא סגר את פרץ עיר דוד אביו, כל שבע שנים שבנה שלמה את בית המקדש לא טעם בהן טעם יין, וכשבגאו אותו הלילה טעם טעם יין, באותה הלילה סגר את עצמו עם בת פרעה בכית המילוא שהניחו דוד אביו פרוץ ליכנם בו תלמיד חכמים, ומפתחות של בית המקדש משים למראשוריו, והיו יריאים לרוקצו משנתו וישן עד ארבע שעות נמצא חמיד שריה קרב בשערי ראשונה לא היה קרב אותו היום עד ד' שעות ועל כן דיבר ירבעם אל שלמה ולכן זכה להיות נשיא בישראל על עשרת השבטים ביד אחיה השילני: ויאשם בבעל וימת. ואם חטא שלמה מעט, זה הרע לעשות שהאשים עצמו בבעלים בשני עגלים שעשה ולפיכך לקה בעונו: (ב) ועתה יוסיפו לחטוא. ועתה בית יהוא יוסיפו לחטוא המלכתי את יהוא כדי להכות את בית אחאב אדונו, ולחת את ביתו בביתו של ירבעם בן נבט, ולבסוף הוסיף יהוא לחטוא יותר מכולם: ויעשו להם מסכה מכספם כחבונם עצבים. שהיו עושין צלם בדמות שר העיר והיו לוקחין עגל אחד והיו מאכילין אותו שעורים לפני אותו דמות, והוא סבור שאותו דמות מאכילו כל שעה וכשהכומרים רוצים לזבח אדם אחד לפני ע"ז היו מטמינין אותו דמות ומביאים כל בני העיר, ואו' הכומר ע"ז רוצה לזבח לפניו אחד מכם מי שרועגל נחשקו אותו אדם מוכח, והעגל הולך ונחשק לו לאותו שראה בדמות הצלם שאוכל לפניו כל יום, והוא זוכה אדם עגלים ישקון. פחד' אותו שאנו זוכרים לע"ז שהעגלים מנשקין לו: (ג) לכן יהיו כענן בוקר וכתל משכים הולך. לפי שעושין כן, ולכן יהיו כליו מרה כענן בוקר שכלה והולך מהרה: כמין יסוער מגור: קש שאדם יסוער אותו מגור ורקן לרוח סערה: וכעשן מארבה. חרג' וכתנא דסליק מכות נורא: (ה) אני ידעתיך במדבר בארץ תלאבות. אני ידעתי מה שהיית צריך במדבר והייתי מספיק, וכן הוא אומ' זה ארבעים שנה י"י אלהיך עמך לא הסרת דבר, ידעתיך בצרכיך, כמו יודע צדיק נפש ברחמיו: בארץ תלאבות. בארץ שאדם תאב בה כל טובה, והוא המדבר שאין אדם מוצא בו כלום: (ו) כמרעיהם וישבעו. כשהנכנסים לארץ ישראל ואכלו פיריה וטובה ואכלו וישבעו, וירם ליבם, מששבעו רם ליבם ושכחוני: (ז) ואהי להם כמו שחל. כאותו שחל וכאותו נמר שיושב על דרך ומצפה למרוק טרף כמו כן אשור ואצפה להשחיתם, אשור, השין רפי, פתר בו דונש שהוא מגורת אשורו ולא קרוב, אבל אשור שדושין דגשה הוא שם אומה: (ח) אפגשם כדב שכול. כמו דוב משכל, כמו שראמר רחום מלא רחמים חנון מלא חנונים, כך האמר שכל מלא שכולים, והוא הארם שבו: ואקדע סגור ליבם. לפי שאמ' למעלה כמרעיהם וישבעו ששבעו כל כך שסגר ליבם את חלבם: (ט) שיחתך ישר' כי בי בעורך. פת' ישר' עונך שיחת לך שמרדת בו, ואם תאמר מה בכך שמרדתי לך אלא כשמרדת בי חרע שבעורך מרדת: (י) אהי מלכך איפוא. פתר בו דונש אהי כשאהיה עומד מנגד ולא אעונך בעת צרתך ואו איפוא יהי מלכך ויחשעך בכל עריך אשר אמרת תנה לי מלך ושרים כד"א ויאמר העם אל שמואל: עתה שימה לנו מלך לשופטנו ככל הגוים, פתר ר' מנחם כהרג' אהן מלכך, אן מלכך: (יא) אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי. מלככם שאול הראשון נחתיו לכם באפי, כד"א ויאמר י"י אל שמואל שמע לקול העם לכל אשר יאמר אליך כי לא אותך מאקח. כן אותי מאסו ממלוק עליהם: ואקח בעברתי. זה מלך האחרון זה צדיקו שג' ואח עיני צדיקה עור: (יב) צהור עון אפרים צפנתה חטאתי. שכל עונם צפון עד שנפרע מהם ביום גלותם: (יג) במשבר בנים. הצרה של אשה היתשבת על המשבר: (יד) מיד שאול אפרם וממות אנאלים. מיד אומות הדומין לשאול, וממות מדיהן הייתי פודה את ישראל כשיעשו רצוני, ואהי דברך מות, אני אחיה שאדבר עליך מות: אהי קטבך שאול. ואני שאקטוב אותך לשאול, ור' מנחם פתר אהי דברך מות שדיכרת שכתה ברית את מות, ועם שאול, אהי קטבך שאול, איה ברית שכתה עם שאול, וכן הוא אומר בישעיה כי אמרתם כרתנו ברית את מות, ועם שאול עשינו חוזה, שוט שוטף כי יעבור לא יבאנו: נחם יסתח מעיני. שלא אנחם מן הרעה: (טו) בין אחים יפריא. אחים מרשק בלע' כמו ותרעינה באהו: יפריא כפרא שרועה בין אחים, כמו כן הן רועים במראה הטוב בארץ יש':

(א) תאשם שומרון, כי מרתה באלהיה, והוריותיו יבקעו נשים הרוות: (ב) שובה ישראל: מאחר שכל כך נגזר עליכם, לכך אני אומ' שובה ישראל עד י"י אלהיך קודם לכן: כי כשלת בעונך. לפני אויביך, אינו בכך שלא יש בך כח לעמוד כנגדן כי עונך מכשילך: (ג) קחו עמכם דברים ושובו אל י"י. כאדם האומר לחבירו דבר לך בדבר שאני יועצך שרתעשה אותו כמו כן הנביא אומר לישראל קחו עמכם דברים ושימו לבבכם לדבר שאני אומר לכם, שובה ישראל עד י"י אלהיך, ושובו אל י"י, אפרלים בלע': כל תשא עון: כל' כל עוונתו סלח לנו, וקח טוב, שעשינו, ונשלמה פרים שפתינו, פתח' ונשלמה שפתינו במקום פרים: (ד) אשור לא ישענו. כל זה מן התשובה שתאמרו מה שהנביא מונה לנו מצרים קראו אשור הלכו, לא נוסף עוד לילך למצרים ולאשור לעזרה, ועל סום לא נרכב: חשוב כאילו אמ' למצרים לא נרכב, כמו שאמ' ישעיהו, הוי היורדים מצרים לעזרה ועל סוסים ישענו: ולא נאמר עוד אלדנו למעשה ידינו אשר בך ירחם יתום: לבר בך: (ה) ארפה משוכתם. אותה משוכה ששבו עד עתה. הק' ירפה משוכתם, ויקבל תשובתם: אהבם נדבר. כנגד ונשלמה פרים שפתינו, נשלמה שפתינו במקום פרים נדבה והק' משיבם אני אוהב תשובתם כפרי נדבה שיקריבו לפניי, כי שב אפי ממני. כנגד שאמר למעלה חרה אפי בם, עכשיו הקב"ה משיב להם שב אפי ממנו: (ו) אחיה כטל לישראל ויפרח כשושנה. כנגד שאמר למעלה הוכה אפרים שרשם יבש פרי בל יעשון חור ואומר כאן יפרח כשושנה ויך שרשיו כלבנון, שענפיו ארוכות ונוטות לכאן ולכאן: (ז.ח) ילכו יונקותיו. שמרחיבין יונקותיו כמו כן יגדלו את בניהן ושיכלתים מאדם, ויהי כוית הודו, כוית רענן יפה פרי תאר יקרא שם הוד ישראל יושבי בצלו שלאותו אילן, כנגד שאמ' למעלה גורן וקב לא ירעם, חור וריפא כאן, יחיו דגן ויפרחו כגפן: (ט) אפרים מה לי עוד לעצבים. לפי שאמר למעלה חבור עצבים אפרים הנח לו, עכשיו יאמר אפרים מה לי עוד לעצבים: אני עניתו ואשורתי. אמר לו הקב"ה אני אענה בתשובה, כאדם שלא יכול לעלות על האילן וכופף את ענפיו ואוחז בם ועולה, כמו כן אני סומך לישראל: ממני פריך נמצא. כנגד שאמר למעלה יבש פרי בל יעשון, חור ואמר כאן ממני פריך נמצא: (י) ומי חכם ויבן אלה נבון וידעם. אמר הנביא לישראל, שני דרכים נתתי לפניכם את הטוב ואת הרע, צדיקים שיאחזו בדרכי י"י הטובים ילכו בם, ופושעים יכשלו בם. ופושעים שלא יאחזו בם יכשלו בשבילם:

ACADEMIAE VIADRINAE

DIEM QVO ANTE DECEM LVSTRA CONDITA EST

GRATVLATVR

SEMINARIVM THEOLOGICVM IVDAICVM.

IOSEPHI KARA

RABBINI SAEC. XII.

IN HOSEAM COMMENTARIUS

E CODICE MANVSRIPTO QVI IN BIBLIOTHECA SEMINARII THEOLOGICI IVDAICI
ASSERVATVR

PRIMUM EDITVS.

VRATISLAVIAE A. MDCCCLXI.

TYPIS GRASSII, BARTHII ET SOCII (W. FRIEDRICH).